

Militärpolitiska myter

Sverige kan inte motstå det enda angrepp som är tänkbart, nämligen från Ryssland, utan hjälp utifrån, den sanningen har ofta uttalats av ledande politiker och militärer. "Intet (nordiskt) land kan ensamt motstå angrepp, utan behöver hjälp om det angrips", yttrade statsministern för några år sedan; han tillfogade med rätta att det var en självklarhet han uttalat. "Våra personella och ekonomiska resurser sätter en gräns för våra möjligheter att bygga upp ett försvar som utan bistånd utifrån skulle kunna på längre sikt hålla stånd mot en angripande stormakt", förklarade dåvarande överbefälhavaren vid samma tid.

Men de konsekvenser av denna uppfattning som nära nog alla världens demokratier dragit har inte befunnits nödvändiga i Sverige. Vi har inte avslutit oss till någon försvarsgemenskap, inte gått in i Atlantpakten. Därmed följer att vi i varje fall inte kan vänta oss förberedd hjälp vid ett angrepp och alltså inte heller hjälp inom så kort tid som med förberedelser skulle kunna tänkas; en risk finns att hjälpen inte alls kommer, därför att den måste komma sent och genom bristen på förhandsplanering bli relativt litet effektiv. Detta är ostridigt och har såvitt bekant inte heller bestritts, men man talar inte gärna om den saken, eftersom varje resonemang är ägnat att belysa den förda politikens tvivelaktighet.

Denna motsättning mellan insikt och handling har på en rad huvudpunkter snedvridit vår utrikes- och militärpolitiska debatt. Det kanske påtagligaste resultatet är oviljan mot att öppet tala om hur det förhåller sig, tendensen att vara tyst eller att fly till de intetsägande formuleringar som blir en tillflykt för den beträngda oviljan mot saklig debatt. Det mest beryktade beviset för denna inställning är dåvarande försvarsministerns maning till tysthet år 1949: "En liten stat kan inte tänka sig att över huvud taget vara utan bundsförvanter, om man skall kunna klara sig... men det är å andra sidan lika naturligt att man säger att det här är inte en sak som skall stå i förgrunden för vår diskussion... den svenska nationen kan inte leva i en atmosfär där den väsentliga synpunkten på försvaret är den att vi inte

kan reda oss själva." Alltså, tala inte för mycket om det ofrånkomliga faktum att vi inte kan reda oss på egen hand — då blir svenska folket defaultistiskt eller vill gå in i Atlantpakten. I försvarsministerns maning instämde arméchefen general Ehrensvärd med entusiasm. För att ge lyftning åt isolationismen citerade han orden på Sveaborgs fästning: "Eftervärld, stå här på egen botten och lita icke på främmande hjälp." Därmed var det principiellt utsagt och klarlagt att vi behövde främmande hjälp, men borde dölja detta för publiken, alltså för det svenska folket. Försvarsministerns och arméchefens varningar till politiker och militärer har för visso i stort sett blivit hörsammade. Det bör varje svensk tänka på då han följer den politiska och militära debatten.

Med det angivna dilemmat följer emellertid inte bara att man i många fall måste tänka på ett sätt och tala på ett annat. Hela diskussionen om vår militärpolitik blev präglad av vissheten att vi behöver hjälp, men med nuvarande politik inte kan få den i tid. Under några år överflödade de militära inläggen av uttalanden om att vi inte kunde försvara hela Sverige, att vi måste dra oss tillbaka från vissa områden, att vi skulle sätta oss fast i vissa trakter för att där vänta på understödet utifrån; ofta skymtade ett i berg och skogar nästan dolt infanteri som den svenska försvarsledningens önskedröm. På hösten 1949 förklarade överbefälhavaren att "våra fåtaliga och svårersättliga rörliga stridskrafter (får inte) bindas stelt och framför allt inte i områden som icke är av vital betydelse... Vi kommer att bli tvingade att uppge vissa delar av vårt land för att verksammare kunna försvara andra viktigare delar och för att kunna föra striden vidare." Att man i själva verket tänkte sig uppgivandet av mycket "viktiga" delar av landet framgick av att skogiga och bergiga områden nämndes som idealiska för försvar och att de folkgrupper som blev ockuperade uppmanades till gerillakrig; i dessa erövrade områden skulle, heter det i det citerade yttrandet, "sprängda och avskurna förband samt hemvärn stödda av frihetsälskande, offervillig civilbefolkning föra partisanernas fria krig i fiendens rygg". Man fick av dessa pittoreska skildringar närmast intrycket att det vid krig främst gällde att bringa armén i säkerhet; vad en rysk ockupation skulle betyda av förödelse, mord och förtryck talades det inte om.

Hela denna tankegång, till en början nästan lekfullt utformad av infanterigeneralerna med karolinska paroller i portföljen, blev emellertid för olustig. Det blev klart att med sådana perspektiv kunde inte ett folk egas till försvarsvilja och yt-

tersta motstånd. Flygchefen, general Nordenskiöld, en av de få som vågade kritisera den härskande militära ideologin, betonade att om inte ansträngningarna koncentreras på att förebygga en landstigning "godtar vi taktiken att upplåta Sverige som krigsskådeplats och att delvis ockuperas redan från början... när huvuddelen av Sverige eller dess viktigaste delar ockuperats har försvaret förlorat sin huvudsakliga mening".

Under de senaste åren har denna reträttens strategi knappast mer än skymtat i debatten. Har denna strategi övergivits eller modifierats? Eller har man även på denna punkt följt Vougt-Ehrensvärds lösen att inte tala om det obehagliga, att hålla folket, som inte kan leva i sanningens atmosfär, i en hälsosam okunnighet? Det vet vi inte, även om vi kanske vågar räkna med åtminstone någon revision av de gamla strategiska resonemangen. Det borde kunna begäras att vanligt folk får besked på den punkten i samband med den nya planering och avvägning av försvaret som skall komma i vår — klart besked och sant besked.